

Constituent Components of Rural Women's Microenterprise Ecosystem; Study in Guilan and Mazandaran provinces

MARYAM TAHMASBI¹, BAHMAN KHOSRAVIPOUR², MASOUD BARADARAN^{3*},
MANSOUR GHANIAN⁴

1, PhD. Student in Agricultural Extension of Agriculture and Natural Resources
University of Khozestan, Ahvaz, Iran

2, Professor, Agricultural Extension and Education Department, Agricultural Science and
Natural Recourses University of Khuzestan, Ahvaz, Iran

3, Associate Professor, Agricultural Extension and Education Department, Agricultural
Science and Natural Recourses University of Khuzestan, Ahvaz, Iran

4, Associate Professor, Agricultural Extension and Education Department, Agricultural
Science and Natural Recourses University of Khuzestan, Ahvaz, Iran

(Received: Oct. 14, 2019- Accepted: Dec. 18, 2019)

ABSTRACT

In recent decade, improving of business ecosystem has attracted the attention of policy-makers. In the research area, although some studies appraised efficacious factors on development of country's business ecosystem in its general meaning, its identification and conceptualization in specific subject areas have been neglected. In this regard, the current exploratory study has been conducted in order to identification and explanation of constituent components of rural women's enterprise ecosystem in Guilan and Mazandaran provinces. Research sample individuals have been selected in terms of non-probability sampling. The qualitative data were collected by conducting detailed semi-structured interviews to obtain theoretical saturation, and then analyzed through applying ATLAS.ti software. Finding of this section categorized the conceptual emergent codes from detailed interviews with 24 key informants into 9 super-families of constituent components of rural woman's enterprise ecosystem. Consequently, applying a researcher-made questionnaire, the 9 emergent categories were reciprocally compared in the hierarchical analysis process with the use of Super Decision software. Findings showed rural woman's enterprise ecosystem has different entity, combination and priorities in comparison to large-scale industrial enterprises and even small rural enterprises controlled by men. Among resulting conceptual categories, market condition; government's main strategies and politics; regulations; physical and biological infrastructures had the highest weights respectively, with a considerable interval from the other components, implying on their priorities and attention necessity in supportive projects for rural women's regional enterprises.

Keywords: rural development, rural microenterprises, women empowerment, agricultural value chain.

Extended Abstract

Objectives

In recent decade, improving of business ecosystem to support economic enterprises has attracted the attention of policy-makers. In the research area, although some studies appraised efficacious factors on development of Iranian business ecosystem in its general meaning, its identification and conceptualization in specific subject areas has been neglected. In this regard, the current exploratory study applying the assumptions of mixed research paradigm has been conducted in order to identification and explanation of constituent components of rural women's enterprise ecosystem and also the level of their contingency importance for related women's enterprises of Guilan and Mazandaran Provinces.

Methods

The research carried out for this paper was done between January 2018 and September 2019 in Iran. A sequential mixed methods research design was developed to explore conceptual components of enterprises ecosystem. In both quantitative and qualitative phases, research sample individuals have been selected in terms of non-probability snowball sampling technique. In the first stage, 24 key informants including some prominent academic experts, senior executive administrators and representatives of rural women enterprise owners were purposively selected on the basis of their executive positions, career records, and also teaching and researching backgrounds. The qualitative data were collected by using a researcher-made protocol, conducting detailed semi-structured interviews with key informants as far as reaching theoretical saturation. Then, the obtained data were coded, compared and categorized using ATLAS.ti software. Consequently, applying a researcher-made questionnaire in quantitative phase, the emergent grounded categories were reciprocally compared by a group of 10 scholars. For this end, 9 emergent categories were horizontally and vertically entered into the data matrix in the questionnaire and interviewees were requested to express their viewpoints about the priority of row's item proportional to related column's item in each cell of the pairwise comparison matrix on a continuum from 1 to 9. Related data were analyzed with the use of Super Decision software in the analytical hierarchical process. After calculation of ultimate weights, the priorities of the conceptual grounded categories in the regional enterprises ecosystem were obtained. It should be mentioned the inconsistency rate of the scholar viewpoints was calculated in acceptable delimitation ($IR=0.061$).

Results

According to the qualitative findings, the grounded open codes couple with the theoretical free codes were repeatedly compared and finally categorized into 9 conceptual super-families of constituent components of rural woman's enterprise ecosystem. The titles of these 9 emergent categories and also their priorities which came out from calculated ultimate weights through AHP include market condition (0.196); government's main strategies and politics (0.176); regulations (0.167); physical and biological infrastructures in the region (0.159); institutional development (0.087); straightforward executive and bureaucratic procedures (0.073); knowledge management system (0.056); culture of the society (0.046); and judicial, control and security system (0.041), respectively.

Discussion

This study highlights the necessity of precise recognition of rural women's enterprises ecosystem. Actually, we believe the lack of appropriate insight of this conceptual phenomenon would lead to many operational and executive difficulties such as duplicating services and wasting scarce resources, and most important would cause rural women's disappointment and failure in launching and managing their microenterprises and other economic activities. Our findings in qualitative section indicate the ordinary and conventional indicators which use to judge the condition of large-scale enterprises ecosystem could not be suitable in order to appraise the desirability of the rural women's micro-enterprises atmosphere. In contrast, there is an obvious need to develop specific indicators for investigating the situation of their ecosystem. For example, some emergent conceptual components in this research such as institutional development in the local society, culture of the local society, level of public security, performance of research system, and qualification of informal education could be very crucial in this regard. Furthermore, according to the results of AHP, we believe the conceptual categories of enterprise ecosystem do not have the same priorities. So that, market condition was rated as the most important superfamily in terms of its influence on the situation of the rural women's enterprises ecosystem. At the same time, judicial, control and security system had the lowest priority with the one fifth importance of the first one.

The aforementioned emergent conceptual categories and their priorities could be used by policy-makers in designing supportive projects for rural women's regional enterprises. However, the priorities of the conceptual grounded categories and their related weights could not be necessarily generalizable to other rural regions and must be investigated and validated according to the contingency context.

مؤلفه‌های برساننده فضای کسب و کارهای خرد زنان روستایی؛ مورد مطالعه استان‌های گیلان و مازندران

مریم طهماسبی^۱، بهمن خسروی‌پور^۲، مسعود برادران^{۳*}، منصور غنیان^۴

- ۱، دانشجوی دکتری ترویج کشاورزی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، اهواز، ایران
 ۲، استاد گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، اهواز، ایران
 ۳، دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، اهواز، ایران
 ۴، دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، اهواز، ایران
 (تاریخ دریافت: ۹۸/۷/۲۲ - تاریخ تصویب: ۹۸/۹/۲۷)

چکیده

در دهه اخیر، بهبود فضای کسب و کار مورد توجه جدی دست‌اندرکاران توسعه قرار گرفته است. در حوزه پژوهش، اگرچه مطالعاتی به بررسی عوامل مؤثر بر فضای کسب و کار کشور در معنای عام آن پرداخته‌اند، به نظر می‌رسد ماهیت‌شناسی و مفهوم‌سازی از آن در حیطه‌های موضوعی خاص مورد غفلت قرار گرفته است. در همین رابطه، این پژوهش اکتشافی آمیخته با هدف شناسایی مؤلفه‌های برساننده فضای کسب و کارهای زنان روستایی در استان‌های گیلان و مازندران انجام شد. انتخاب افراد نمونه بر پایه اصول نمونه‌گیری غیراحتمالی صورت گرفت. داده‌های کیفی از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته گردآوری و با روش تئوری داده‌بنیان و کاربرد نرم‌افزار ATLAS.ti تحلیل گردید. کدهای برآمده از متن مصاحبه با ۲۴ مطلع کلیدی، در قالب ۹ طبقه اصلی دسته‌بندی و در فرایند تحلیل سلسله مراتبی با نرم‌افزار Super Decision وزن‌دهی شدند. یافته‌ها حکایت از آن داشت که فضای کسب و کارهای زنان روستایی در مقایسه با بنگاه‌های بزرگ صنعتی و حتی بنگاه‌های روستایی کوچک تحت کنترل مردان، از ماهیت، ترکیب و اولویت‌های متفاوتی برخوردار است. در میان طبقات مفهومی برآمده، وضعیت بازارها؛ استراتژی‌ها و سیاست‌های کلان حاکمیت؛ قوانین و مقررات؛ و زیرساخت‌های فیزیکی و زیستی، به ترتیب و در فاصله‌ای قابل توجه با سایر مؤلفه‌ها، بالاترین وزن‌ها را به خود اختصاص دادند که بر ضرورت توجه اولویت آن‌ها در پروژه‌های حمایت از کسب و کارهای زنان روستایی دلالت دارد.

واژه‌های کلیدی: توسعه روستایی، بنگاه‌های کوچک روستایی، توانمندسازی زنان، زنجیره ارزش کشاورزی.

مقدمه

توسعه روستایی، امروزه ابعاد گسترده‌ای پیدا نموده و علاوه بر کشاورزی، حوزه‌هایی مانند صنایع، اشتغال، آموزش، سلامت و زیرساخت‌ها را نیز در بر می‌گیرد

(GFRAS, 2012) و به‌عنوان یک پدیده چند رشته‌ای، قبل از هر چیز به سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای نوآوری (World Bank, 2011; Elena et al., 2015) با هدف تولید ارزش افزوده نیاز دارد. در حالی که نوآوری

نتیجه تکامل هم‌افزا و تعامل مولفه‌های مختلف فناوریانه، اجتماعی و نهادی به‌شمار آمده (Hall & Clark, 2010) و لازم است با رویکردی سیستمی در استراتژی‌های توسعه تحلیل گردد، خلاء نوآوری‌های مرتبط با بازار روستایی در کشور کاملاً مشهود است.

حال آنکه شواهد تجربی نشان می‌دهد که توسعه‌ی پایدار به‌ویژه در نواحی روستایی، به بهترین شکل می‌تواند از طریق بهبود فعالیت‌های کارآفرینانه و توسعه کسب و کارهای کوچک‌مقیاس محقق گردد (Rezaei & Evans et al., 2015؛ Najafi, 2015). چنین کسب و کارهایی ضمن متنوع‌سازی و کاهش درجه همگنی و آسیب‌پذیری اقتصاد روستایی (Ghasemi & Javan, 2014)، با توجه به مزیت‌های نسبی در نحوه بهره‌برداری از منابع، ساختار مالکیت، شکل مدیریت، پیوند با بازار و توسعه زنجیره‌های ارزش، بستر مناسبی برای کارآفرینی نیز به‌شمار می‌روند (Sharifzadeh et al., 2009). از طرفی، کسب و کارهای کشاورزی-محور کوچک مقیاس و خانگی می‌توانند به واسطه افزایش درآمد، ارتقای استانداردهای زندگی و تخفیف شکاف شهر و روستا، حیات اقتصادی روستاییان را دگرگون سازند (Najafi & Safa, 2014؛ Onwurfor & Enwelu, 2013) و پیامدهای ارزشمندی چون رونق گردشگری، توسعه اشتغال، تسریع چرخه نقدینگی، ارتقای رفاه و در نهایت، پیشبرد توسعه کلان روستایی را در پی داشته باشند.

در حالی که تنگناهای جاری بسیاری اقتصادهای دنیا از جمله فشار مالی وارد بر بخش دولتی تمرکززدایی از اقتصاد و تلاش برای ارتقای رشد و بهره‌وری از هر بخش و مکانی از جمله اقتصادهای روستایی را به یک الزام گریزناپذیر مبدل نموده (Serwicka & Swinney, 2016)، تجارب مختلف نشان می‌دهد که با تغییر سریع در تقاضای بازارها، فرصت‌های ارزشمندی برای کشاورزان خرده‌پا و زنان روستایی در جهت پایه‌ریزی کسب و کارهای جدید بیرون از مزرعه به‌وجود آمده است (Swanson, 2010). باری فقرای روستایی مناطق کمتر برخوردار به دلیل عدم دسترسی مناسب به نوآوری‌های فناوریانه، همچنان از گردونه مناسبات تجارت حذف می‌شوند (Raungpaka & Savetpanuvong, 2017).

زنان روستایی بسیاری نواحی دنیا که علی‌رغم وجود هنجارهای اجتماعی سخت‌گیرانه سهم بالایی در فعالیت‌های اقتصادی بیرون از مزرعه دارند، هنوز قادر به راه‌اندازی کسب و کارهای خویش نیستند (Nagler & Naude, 2017) و از نابرابری‌های جنسیتی رنج می‌برند (Samarakoon & Parinduri, 2015). ارزش‌های فرهنگی حاکم بر روستا، فعالیت‌های زنان را امری طبیعی و جزیی از وظایف آن‌ها قلمداد می‌نماید و به همین علت، سهم و ارزش واقعی مشارکت اقتصادی آنان نادیده انگاشته می‌شود (Vafaei & Tarkarani, 2015)؛ گزارش دیدبان جهانی کارآفرینی (FAO, 2012) نیز نشان می‌دهد که میان نرخ تثبیت کسب و کارهای زنان و مردان تفاوت فاحش یک به چهار وجود دارد که این نرخ، در مورد زنان ایرانی به مراتب نامتعادل‌تر است (Gelard et al., 2017). در این میان، راه‌اندازی کسب و کار برای زنان روستایی به مراتب سخت‌تر و فضای مربوطه برای آنان نامطلوب‌تر است (Amiri et al., 2009).

از این‌رو، برنامه‌ریزی به‌منظور تشویق پایه‌گذاری، ارتقای تاب‌آوری و توسعه کسب و کارهای زنان روستایی کشور اهمیت بسیار دارد. چرا که این نواحی به طور معمول دچار نوعی انزوای جغرافیایی بوده و در مقایسه با مناطق شهری، اغلب از سرمایه‌های ضعیف‌تری برخوردارند (Varmazyari & Imani, 2017). در میان راهبردهای مختلف توسعه کسب و کارهای کوچک زنان، راهبرد «بهبود فضای کسب و کار» کلیدی‌ترین حوزه مداخله‌گری دولت‌ها به‌شمار می‌رود. در ادبیات اقتصاد، از آن دسته عوامل پیرامونی که بر عملکرد کسب و کارها اثرگذارند اما کنترل آن‌ها از اختیار صاحبان بنگاه خارج است، با عنوان «فضای کسب و کار» یاد می‌شود. UNIDO (2008)، فضای کسب و کار را شامل مجموعه‌ای از قوانین و شرایط نهادی مانند هزینه دریافت مجوزها، انجام تشریفات اداری، مالیات و هزینه‌های مربوط به نیروی کار عنوان نموده است (Davari, et al., 2018). بانک جهانی نیز، امور مربوط به فضای کسب و کار را به ده شاخص کارکردی تحت عناوین ثبت آغاز به

ویژگی‌های خاص و وابستگی‌های متقابل فعالیت‌های اقتصاد روستایی با اقتصاد شهری را لحاظ نمی‌کنند (Freshwater, 2016). چنان که به‌ویژه در حوزه کسب و کارهای کارآفرینانه زنان روستایی در عرصه‌های خارج از مزرعه، سوابق مطالعاتی بسیار اندکی موجود است (Rijkers & Costa, 2012). در حال حاضر هیچ استراتژی مشخص و سیاهه عملیاتی کارشناسی شده‌ای برای ارزیابی، پایش و هدایت مداخله‌گری‌های مرتبط با آسان‌سازی فضای کسب و کارهای کشاورزی‌محور زنان روستایی در ایران وجود ندارد. اقدامات احتمالی نیز اگر وجود داشته باشد، بر مبنای تئوری‌های انتزاعی وارداتی و تجربیات عاریه‌ای از دیگر بخش‌ها مثل شرکت‌های بزرگ صنایع غذایی صورت می‌گیرد. این ضعف بزرگ یکی از دلایل مهمی است که موجب شده اغلب تلاش‌های معطوف به توسعه کسب و کارهای زنان روستایی نظیر پرداخت اعتبارات کم‌بهره اشتغال‌زایی، در عمل انتظارات برنامه‌ریزی شده را برآورده نسازد. تردیدی وجود ندارد که تا وقتی استلزامات پیرامونی و شرایط زمینه‌ای مناسب برای نقش‌آفرینی زنان روستایی در حوزه اقتصاد فراهم نگردد، فعالیت‌های آنان از شانس موفقیت بالایی برخوردار نخواهند بود و همچنان به صورت فصلی، حاشیه‌ای، کوچک‌مقیاس و مبتنی بر مناسبات اقتصاد زیرزمینی باقی خواهند ماند. در مقابل هر گونه تحول بنیادین در فضای کسب و کار زنان روستایی، در وهله نخست به انجام مطالعات جامع مختص‌الموقعیت وابسته خواهد بود. به بیان دیگر تحلیل سیستمی و شناخت همه‌جانبه مناسبات فضای کسب و کار، بر هر نوع استراتژی‌سازی و برنامه‌ریزی برای توسعه بنگاه‌های زنان روستایی مقدم خواهد بود. در همین رابطه، پژوهش حاضر بر آن بود که مؤلفه‌های برسازنده فضای کسب و کار زنان روستایی در استان‌های گیلان و مازندران را شناسایی و اولویت‌دهی نماید. تراکم جمعیتی بالا، وفور منابع تولید، رونق گردشگری، دسترسی به منطقه آزاد تجاری، معضل بیکاری و سهم در خور توجه زنان در فعالیت‌های اقتصادی-اجتماعی خانوارهای روستایی شمال کشور، اهمیت انجام چنین مطالعه‌ای را دو چندان

کار؛ اخذ مجوزها؛ استخدام و اخراج کارکنان؛ ثبت دارایی‌ها؛ اخذ تسهیلات؛ حمایت از حقوق سرمایه-گذاران؛ پرداخت مالیات؛ تجارت خارجی؛ عملکرد نظام قضایی؛ و اعلام ورشکستگی و خاتمه کسب و کار تقسیم می‌کند. گزارش سالانه مجمع جهانی اقتصاد هم سه مؤلفه کلان عوامل زمینه‌ای، عوامل توانمندساز و عوامل نوآوری را در جریان ارزیابی فضای کسب و کار مد نظر قرار می‌دهد (World Economic Forum, 2017). مطالعات بانک جهانی از آن حکایت دارد که میان مختصات فضای کسب و کار و سطح توسعه بنگاه‌ها ارتباط مستقیمی وجود دارد (Stenholm et al., 2013). به‌گونه‌ای که کشورهای برتر از لحاظ فضای کسب و کار، از منظر شاخص‌های توسعه‌ای نیز در وضعیت مطلوب-تری به سر می‌برند. در این جا توجه به یک نکته حایز اهمیت بسیار است. به این معنی که اگرچه مفهوم فضای کسب و کار دارای یک وجهه عمومی و فراگیر است که در ارتباط با کلیه بنگاه‌های اقتصادی مصداق پیدا می‌کند، برخی فعالیت‌های خاص بسته به مقیاس، حیطه موضوعی، قدمت، مختصات نیروی انسانی و البته تواتر زمانی فعالیت‌ها، دارای استلزامات پیرامونی ویژه و تفاوت‌هایی نیز خواهند بود که در عملکرد بنگاه‌های مربوطه بازتاب داشته (Shucksmith & Brown, 2016; Phillipson et al., 2019) و در مفهوم «اکوسیستم اختصاصی» آن بنگاه قابل بررسی می‌باشند. مؤلفه‌هایی زمینه‌ای که می‌بایست در طراحی شاخص‌های علمی و عملیاتی به منظور برنامه‌ریزی، پایش و ارتقای فضای کسب و کار مورد توجه قرار گیرند. حال آن که جزء اخیر در ارتباط با بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی خرد از جمله کسب و کارهای زنان روستایی مغفول باقی مانده است.

افزون بر این پژوهش‌های اقتصاد روستایی از دو اریب اساسی رنج می‌برند. اول آن که کلیه کسب و کارهای روستایی را به سه حوزه کشاورزی، جنگلداری و گردشگری تقلیل می‌دهند و تنوع بالا و ناهمگونی آن را در نظر نمی‌آورند. دیگر آن که استراتژی‌ها و برنامه‌های مرتبط با نوآوری در کسب و کارها، سهم، پویایی‌ها،

مقیاس، عدم رسمیت کسب و کارها، زیرساخت‌هایی چون انرژی و آب، نوآوری و فناوری، قوانین و مقررات، مالیات، سطح توسعه تجارت و کیفیت نیروی کار را مؤلفه‌های اثرگذار بر عملکرد کسب و کارهای کوچک اقتصادهای در حال توسعه نظیر کسب و کارهای زنان روستایی دسته‌بندی نموده‌اند. دقت در ماهیت یافته‌های مطالعات فوق‌الذکر در همراهی با مسأله اصلی این پژوهش حکایت از آن دارد که مفهوم فضای کسب و کار در ارتباط با بنگاه‌های کوچک روستایی، تا حد زیادی پیچیده، ناهمگون و تفسیرپذیر بوده و به زمینه محلی و مناسبات بنگاه‌های مورد بحث وابسته خواهد بود. از این-رو، بررسی وضعیت توسعه فضای کسب و کارهای کوچک زنان روستایی، ممیزی و تصمیم‌گیری در مورد آن‌ها بر اساس ملاک‌های کلیشه‌ای و شاخص‌های جهان‌شمول اقدام سنجیده‌ای به‌نظر نمی‌رسد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر که از منظر فلسفه روش‌شناختی بر پایه مفروضات بنیادین پارادایم تفسیرگرایی و ساخت-گرایی اجتماعی بنا شده، موقعیتی مسأله‌مند را در حوزه بهبود شرایط زمینه‌ای اثرگذار بر وضعیت کسب و کارهای کشاورزی-محور زنان روستایی در استان‌های گیلان و مازندران مدنظر داشته است. لذا، با توجه به امکان به‌کارگیری یافته‌های تحقیق در میدان عمل، از منظر جهت‌گیری کلی و هدف، نوعی پژوهش کاربردی تصمیم‌گرا به شمار می‌رود. از منظر درجه کنترل بر شرایط زمینه‌ای پژوهش نیز در شمار تحقیقات غیرآزمایشی قرار می‌گیرد که در یک چارچوب زمانی تک مقطعی به اکتشاف و مقایسه پدیده‌ها پرداخته است. منظور از فضای کسب و کار در این پژوهش، ساختار پیرامونی، امکانات زمینه‌ای و آن دسته از سازوکارهای عملیاتی برون‌بنگامی است که درجه سهولت و سیستماتیک بودن فرایندهای راه‌اندازی و مدیریت کسب و کارهای خرد زنان روستایی را تعیین می‌کند و برای تاب‌آوری و پیشرفت در بازار به آنان قدرت رقابت می-بخشد. جامعه آماری تحقیق، شامل دو گروه از مطلعان

می‌نماید. همچنان که در تلاش برای ممیزی و کمک به توسعه فضای اختصاصی کسب و کارهای زنان منطقه با هدف جهت‌دهی به خدمات حمایتی، از منظر کاربردی بودن نیز اولویت‌دار به نظر می‌رسد.

Sharifzadeh et al. (2009)، نیازهای حمایتی توسعه کسب و کارهای کشاورزی‌محور در استان گلستان را در دو دسته «حمایت‌های نهادی» و «حمایت‌های آموزشی-اطلاعاتی» دسته‌بندی نموده‌اند. Hemmati Vineh et al. (2012)، موانع فردی مثل مخالفت همسر، موانع مالی-اقتصادی، موانع فرهنگی-اجتماعی و موانع قانونی-نهادی را با اهمیت‌ترین موانع سد راه کسب و کارهای زنان روستایی در کرمانشاه بیان کرده‌اند. Agahi et al. (2012) نیز برگزاری کلاس‌های آموزشی، ایجاد بازارهای محلی و آسان‌سازی دسترسی به وام را از جمله عوامل مهم تأثیرگذار بر توسعه کسب و کارهای خانگی روستایی برشمرده‌اند. Yaghoubi Farani et al. (2014)، شش مؤلفه فرهنگی-اجتماعی، زیرساختی-مالی، شخصیتی، حمایتی، خانوادگی و آموزشی را موانع اصلی توسعه کسب و کارهای خانگی زنان روستایی رزن عنوان نموده‌اند.

Isenberg (2011)، سیستم جامع رشد اکوسیستم کسب و کارهای کارآفرینانه را در شش حوزه اصلی بازار، سیاست، منابع مالی، فرهنگ، خدمات حمایتی و سرمایه انسانی خلاصه نموده است. Galloway & Kapasi (2014) در اسکاتلند نیز، نبود منابع مالی کافی، عدم توسعه شبکه‌های حرفه‌ای و عدم وجود تعاونی‌ها را اصلی‌ترین موانع توسعه کسب و کارهای خانگی روستایی مطرح نموده‌اند. در عین حال، مطالعه Ganle et al. (2015) در غنا با تأکید بر اهمیت تدارک آموزش‌های مناسب، حکایت از آن دارد که حمایت‌های مالی و تسهیلاتی الزاماً راهکار مناسبی برای توسعه کسب و کارهای زنان روستایی نخواهد بود. به‌گونه‌ای که به دلیل کنترل اندک زنان بر محل هزینه کرد چنین وام‌هایی، چه بسا با به زیر قرض بردن آن‌ها موجب بغرنج‌تر شدن وضعیت زنان خواهد شد. Ndiaye et al. (2018) نیز، اعتبارات مالی، مختصات کسب و کارها مثل قدمت و

داده‌های کیفی، با کالبدشکافی متن مصاحبه‌ها و کاربرد تئوری داده‌بنیان در رویکردی اشتراوسی، ابتدا کوچک-ترین مفاهیم با معنی و قابل درک حاصل از نظرات افراد در قالب کدهای باز استخراج شد. سپس، کدهای باز برآمده از مصاحبه‌ها در یک فرایند رفت و برگشتی میان استدلال قیاسی و استقرایی، در جریان مقایسات تسلسلی به مقوله‌های محوری تبدیل شد که هر یک از این محورها، اساس تدوین نشانگرهای فضای کسب و کار قرار گرفت. در ادامه، کدهای محوری نیز به نوبه خود در سطح بالاتری از انتزاع در قالب ابرخانواده‌های مفهومی برسازنده فضای کسب و کار زنان روستایی ترکیب و دسته‌بندی شدند. لازم به ذکر است که کدهای برآمده از مطالعه ادبیات نظری و اسناد بالادستی نیز، در فرایند مفهوم‌پردازی و توسعه طبقات انتزاعی مورد تحلیل قرار گرفتند. کلیه مراحل تحلیل کیفی اعم از پیاده‌سازی متن مصاحبه‌ها، کدگذاری‌های باز و محوری و نیز مقوله‌پردازی نهایی با استفاده از نرم‌افزار ATLAS.ti نسخه ۷ انجام شد. پس از ساخت ابرخانواده‌های مفهومی، طبقات داده‌بنیان نه‌گانه در ماتریسی نه‌سطحی و در قالب یک نسخه پرسشنامه محقق‌ساخته، توسط یک گروه منتخب ۱۰ نفره از خبرگان با یکدیگر مقایسه زوجی و پس از محاسبه میانگین حسابی نظرات آن‌ها، در فرایند تحلیل سلسله مراتبی با استفاده از نرم‌افزار Super Decision وزن‌دهی و سپس، اولویت‌بندی شدند. شایان ذکر است نرخ کلی ناسازگاری در نظرات خبرگان نیز ۰/۰۶۱ به‌دست آمد که بر برآزش قابل قبول قضاوت‌های افراد نمونه در این بخش دلالت دارد.

۴

2. Super Family

3. Free Codes

۴. Saaty (1980) به عنوان ابداع کننده تکنیک تحلیل سلسله مراتبی، نرخ ناسازگاری کوچک‌تر از ۰/۱ را در محدوده عددی قابل پذیرش بیان نموده است.

کلیدی بود (جدول ۱) که با استفاده از روش نمونه‌گیری غیراحتمالی و به شکل هدفمند، تا دستیابی به سطح اشباع نظری مورد مطالعه قرار گرفتند. در ارتباط با نمونه کارشناسان، معیارهایی نظیر پست سازمانی، سوابق اجرایی، شهرت و مقیاس عملکرد در حوزه کسب و کارهای خرد روستایی، سابقه تدریس، سابقه تألیف یا ترجمه کتاب و نیز سوابق پژوهشی در حوزه مورد بحث، پس از معرفی اولیه به محقق به‌عنوان ملاک تأیید خبرگی در نظر گرفته شد. چنان که دقت در مناسبت افراد نمونه منتخب و استخراج یافته‌ها از متن نظرات واقعی آنان، در کنار اعتبارسنجی هم‌تألیفی‌ترین ملاک تأیید روایی و پایایی دست‌آوردهای این تحقیق به‌شمار می‌رود. مصاحبه‌ها با استفاده از یک پروتکل کیفی محقق‌ساخته، پس از تعیین وقت قبلی و بعضاً در چند نوبت با هر یک از افراد نمونه در محل کار آنان انجام گرفت. در جریان مصاحبه‌ها علاوه بر یادداشت‌برداری متون، در برخی موارد از ثبت تصاویر و ضبط صدا هم استفاده شد و به مصاحبه‌شوندگان در ارتباط با رعایت اخلاق حرفه‌ای تحقیق و امانتداری در حفظ نظرات آنان اطمینان داده شد. در حالی که ادبیات نظری حکایت از آن دارد که پژوهشگران یکی از سه شیوه اندازه‌گیری عینی، ذهنی و یا تلفیقی را در فرایندهای ارزیابی به کار می‌گیرند (Alimirzaei et al., 2017)، این پژوهش ضمن بررسی و ثبت شاخص‌های عینی برآمده از ادبیات و اسناد بالادستی، مختصات فضای کسب و کارهای زنان روستایی را در رویکردی ساخت‌گرایانه نیز مورد تحلیل قرار داد. در این راستا، ابتدا از طریق هدایت مصاحبه‌های کیفی نیمه‌ساختار یافته، ابعاد مختلف فضای پیرامونی اثرگذار بر وضعیت کسب و کارهای کشاورزی-محور زنان روستایی منطقه پژوهش از دید مطلعان کلیدی مورد بحث و بررسی قرار گرفت. در فرایند تحلیل

1. Peer Check

جدول ۱- توزیع فراوانی افراد نمونه مورد مطالعه در بخش کیفی پژوهش

ردیف	عنوان حرفه‌ای افراد نمونه مورد بررسی	تعداد نمونه (نفر)
۱	اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها با گرایش تخصصی به امور حرفه‌ای زنان روستایی	۴
۲	قائم مقام معاونت ترویج سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی	۱
۳	مدیر کل دفتر توسعه فعالیت‌های کشاورزی زنان روستایی و عشایری	۱
۴	مدیر کل دفتر ترویج دانش و فناوری کشاورزی	۱
۵	مدیران هماهنگی ترویج کشاورزی در سازمان جهاد کشاورزی دو استان گیلان و مازندران	۲
۶	معاون دفتر توسعه فعالیت‌های کشاورزی زنان روستایی و عشایری	۱
۷	معاون دفتر ترویج دانش و فناوری کشاورزی	۱
۸	رئیس گروه کارآفرینی زنان روستایی دفتر توسعه فعالیت‌های کشاورزی زنان روستایی و عشایری	۱
۹	رئیس گروه تسهیلگران زنان روستایی دفتر توسعه فعالیت‌های کشاورزی زنان روستایی و عشایری	۱
۱۰	کارشناسان مسئول امور زنان روستایی و عشایری در سازمان جهاد کشاورزی دو استان گیلان و مازندران	۲
۱۱	نمایندگان زنان روستایی صاحب کسب و کارهای کشاورزی محور در دو استان گیلان و مازندران	۹
	جمع کل	۲۴

نتایج و بحث

بر اساس یافته‌های جمعیت‌شناسی، متوسط سنی کارشناسان ۵۰/۴۰ سال و میانگین سابقه فعالیت حرفه‌ای و ارتباط آنان با حوزه موضوعی کسب و کارهای زنان روستایی ۲۳/۳۰ سال به‌دست آمد که بر تجربه حرفه‌ای قابل قبول آنان نسبت به زمینه موضوعی دلالت داشت. ۴۷ درصد از این گروه دارای مدرک دکترای تخصصی و ۵۳ درصد کارشناس ارشد بودند. در ارتباط با نمونه زنان روستایی نیز، متوسط سنی و میانگین سابقه فعالیت حرفه‌ای آنان در مدیریت کسب و کارهای روستایی به ترتیب ۴۱/۱۰ و ۱۱/۵۵ سال به‌دست آمد. ۴۵ درصد از این گروه دارای مدرک تحصیلی دیپلم، ۳۳ درصد دارای مدرک سیکل و ۲۲ درصد مابقی دارای مدرک پنجم ابتدایی بودند.

بر اساس یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل کدهای باز و زمینه‌محور برآمده از متن مصاحبه‌های کیفی به انضمام کدهای آزاد مستخرج از محتوای ادبیات نظری، ۷۵ مقوله محوری به‌عنوان معیارهای بررسی وضعیت فضای کسب و کار و ۱۵ طبقه مفهومی کلان به‌عنوان ملاک‌های مربوطه توسعه یافت. در ادامه، با هدف تسهیل بررسی بیشتر و مقایسه متعاقب در فرایند تحلیل سلسله مراتبی، طبقات مستخرج بر اساس قرابت مفهومی و روابط منطقی در قالب نه ابرخوانده در سطح بسیار بالاتری از انتزاع و به‌عنوان مؤلفه‌های اساسی برساننده فضای کسب و کارهای زنان روستایی دسته‌بندی شد که عناوین مرتبط در جدول (۲) آمده است.

1. Open codes
2. Free codes

جدول ۲- فهرست ابرخانواده‌ها، ملاک‌ها و معیارهای برساننده فضای کسب و کارهای خرد زنان روستایی منطقه پژوهش

طبقات	زیرطبقات (معیارهای قضاوت)	ابرخانواده
	سیاست‌های کلان و برنامه‌های دولت در حوزه توسعه بخش خصوصی و مردمی کردن سرمایه‌ها سیاست‌های کلان و برنامه‌های دولت در حوزه توسعه گردشگری در منطقه سیاست‌های کلان و برنامه‌های دولت در حوزه توسعه پایدار و دانش‌بنیان کشاورزی و اولویت آن در منطقه سیاست‌های کلان و برنامه‌های دولت در حوزه توسعه اشتغال پایدار روستایی و اولویت آن در منطقه سیاست‌های کلان و برنامه‌های دولت در حوزه توسعه کارآفرینی روستایی در منطقه سیاست‌های کلان و برنامه‌های دولت در حوزه ایجاد ثبات و آرامش سیاسی و پایداری روابط بین‌المللی سیاست‌های کلان و برنامه‌های دولت در حوزه ایجاد ثبات، آرامش و پایداری مناسبات اقتصادی در جامعه	استراتژی و سیاست‌های کلان حاکمیت
	قوانین و مقررات مالکیت بر منابع و تولیدات بخش کشاورزی قوانین و مقررات حفاظت از سرمایه‌های زیستی و طبیعی قوانین و مقررات نظام بانکی قوانین و مقررات نظام تجارت قوانین و مقررات راه‌اندازی و اداره کسب و کارهای خرد روستایی قوانین و مقررات نظام اجرایی خدمات‌رسان به کسب و کارهای خرد روستایی قوانین و مقررات مربوط به حقوق شهروندی و تأمین اجتماعی قوانین و مقررات نظام تحقیقات، آموزش و خدمات مشاوره‌ای مرتبط با کسب و کارهای خرد روستایی	قوانین و مقررات
	رسیدگی به اختلافات درون‌صنعی کسب و کارهای خرد روستایی رسیدگی به اختلافات کسب و کارهای خرد روستایی با نظام اجرایی خدمات‌رسان رسیدگی به اختلافات کسب و کارهای خرد روستایی با جامعه مصرف‌کننده رسیدگی به اختلافات و شکایات عمومی و خانوادگی رسیدگی به تخلفات اداری و سازمانی نظام اجرایی خدمات‌رسان بازرسی و نظارت بر مناسبات بازارها ممیزی، بازرسی و نظارت بر کیفیت محصولات و خدمات بازارها بازرسی و نظارت بر رویه‌های اداری و اجرایی سطح امنیت عمومی و آرامش اجتماعی در جامعه	نظام قضایی، بازرسی و انتظامی شکایات و تعارضات زیرنظام قضایی رسیدگی به زیرنظام بازرسی و نظارت عمومی امنیت
	سهولت ثبت کسب و کارها و دریافت مجوزهای لازم سهولت خروج و پایان بخشیدن به کسب و کارها سازگاری رویه‌های اداری و اجرایی با شرایط زنان روستایی درجه پاسخگویی نهادهای اجرایی خدمات‌رسان جامعیت و یکپارچگی خدمات نظام اجرایی خدمات‌رسان	سهولت رویه‌های اداری و اجرایی
	زیرساخت‌های عمرانی و رفاهی در نواحی روستایی منطقه زیرساخت‌های تولید محصولات کشاورزی در نواحی روستایی منطقه زیرساخت‌های تجارت و توسعه گردشگری در نواحی روستایی منطقه زیرساخت‌های مرتبط با توسعه زنجیره‌های ارزش محصولات کشاورزی در نواحی روستایی منطقه (پس از برداشت) زیرساخت‌های طبیعی و زیستی در منطقه	زیرساخت‌های فیزیکی و زیستی منطقه

ادامه جدول ۲- فهرست ابرخانواده‌ها، ملاک‌ها و معیارهای برساننده فضای کسب و کارهای خرد زنان روستایی ...

ابرخانواده	طبقات	زیرطبقات (معیارهای قضاوت)
وضعیت بازارها	-	<p>استراتژی تجاری مشخص در بازارهای مرتبط با کسب و کارهای زنان روستایی</p> <p>ساختار بازارهای مرتبط با کسب و کارهای زنان روستایی</p> <p>پویایی بازارهای مرتبط با کسب و کارهای زنان روستایی</p> <p>مدیریت عملیات بازارهای مرتبط با کسب و کارهای زنان روستایی</p> <p>تقاضای بازارهای مرتبط با کسب و کارهای زنان روستایی</p>
نظام مدیریت دانش مرتبط با کسب و کارها	آموزش	<p>عملکرد نظام آموزش رسمی در ارتباط با کسب و کارهای خرد روستایی منطقه</p> <p>عملکرد نظام آموزش غیررسمی در ارتباط با کسب و کارهای خرد روستایی منطقه</p> <p>عملکرد نظام آموزش آزاد در ارتباط با کسب و کارهای خرد روستایی منطقه</p> <p>مناسبت پژوهش‌های مرتبط با بازار کسب و کارهای خرد روستایی منطقه</p> <p>مناسبت پژوهش‌های مرتبط با مسایل اجتماعی زنان روستایی منطقه</p> <p>مناسبت پژوهش‌های مرتبط با کارآفرینی روستایی و ارزش‌افزایی از کسب و کارهای خرد مربوطه در منطقه</p> <p>مناسبت پژوهش‌های مرتبط با سرمایه‌های طبیعی و زیستی منطقه</p> <p>مناسبت پژوهش‌های مرتبط با توسعه کشاورزی در منطقه و اولویت‌های مربوطه</p>
میانجی	ساختار	عملکرد ساختار میانجی و مدیریتی نظام دانش مرتبط با کسب و کارهای خرد روستایی
توسعه نهادی و تشکیلاتی	توسعه نهادی نظام اجرایی خدمات‌رسان	<p>تخصص و شایستگی پرسنل نظام اجرایی خدمات‌رسان به کسب و کارهای خرد روستایی</p> <p>منابع، تجهیزات و امکانات فیزیکی و مالی نظام اجرایی خدمات‌رسان به کسب و کارهای خرد روستایی</p> <p>یکپارچگی ساختاری و تعاملات شبکه‌ای در نظام اجرایی خدمات‌رسان به کسب و کارهای خرد روستایی</p> <p>سطح پوشش خدمات نظام اجرایی خدمات‌رسان به کسب و کارهای خرد روستایی</p> <p>جامعیت خدمات نظام اجرایی خدمات‌رسان به کسب و کارهای خرد روستایی (سطح پوشش موضوعی)</p> <p>اثربخشی خدمات نظام اجرایی خدمات‌رسان به کسب و کارهای خرد روستایی</p> <p>سازگاری و مناسبت خدمات نظام اجرایی خدمات‌رسان به کسب و کارهای خرد روستایی</p> <p>نواوری نظام اجرایی خدمات‌رسان به کسب و کارهای خرد روستایی</p> <p>پاسخگویی نظام اجرایی خدمات‌رسان به کسب و کارهای خرد روستایی</p>
جامعه مردمی	توسعه نهادی در	<p>سطح توسعه تشکل‌های حرفه‌ای و انجمن‌های صنفی زنان روستایی صاحب کسب و کارهای خرد در منطقه</p> <p>سطح توسعه اتحادیه‌های کارگری در منطقه</p> <p>سطح توسعه نهادهای مردمی حامی حقوق مصرف‌کنندگان در منطقه</p> <p>سطح توسعه نهادهای مردمی حامی حقوق زنان در منطقه</p> <p>سطح توسعه نهادهای مردمی حامی محیط زیست و منابع طبیعی در منطقه</p> <p>سطح توسعه نهادهای مردمی حامی توسعه کشاورزی پایدار در منطقه</p>

ادامه جدول ۲- فهرست ابرخانواده‌ها، ملاک‌ها و معیارهای برسازنده فضای کسب و کارهای خرد زنان روستایی ...

طبقات	زیرطبقات (معیارهای قضاوت)	ابرخانواده
فرهنگ عمومی جامعه	احساس هویت ملی و میهن‌پرستی در میان آحاد جامعه	فرهنگ جامعه
	احساس همدلی و همیاری در میان آحاد جامعه	
فرهنگ محلی جامعه	باور به برابری جنسیتی در میان آحاد جامعه	فرهنگ جامعه
	فرهنگ گردشگری در میان آحاد جامعه	
فرهنگ محلی جامعه	سطح آگاهی‌های عمومی و فرهنگ سلامت در میان آحاد جامعه	فرهنگ جامعه
	احساس هویت و عرق محلی در میان مردم روستایی منطقه	
	احساس همدلی و همیاری در میان مردم روستایی منطقه	
	فرهنگ مردم روستایی منطقه در حوزه برابری جنسیتی در فعالیتهای اقتصادی	
	فرهنگ مردم روستایی منطقه در حوزه مشارکت و کار تیمی	
فرهنگ محلی جامعه	فرهنگ مردم روستایی منطقه در حوزه میزبانی از کسب و کارهای خرد	فرهنگ جامعه
	فرهنگ مردم روستایی منطقه در حوزه میزبانی از گردشگران	
فرهنگ محلی جامعه	فرهنگ مردم روستایی منطقه در حوزه کارآفرینی	فرهنگ جامعه

منبع: یافته‌های پژوهش در فاز کیفی

اولویت پایین‌تری برخوردارند. لذا، با توجه محدودیت منابع از یک سو و لزوم دستیابی به بهره‌وری در خدمات‌رسانی، لازم است که اولویت‌های یاد شده در پروژه‌های بهبود فضای کسب و کار و توسعه اشتغال پایدار زنان روستایی، توسط دست‌اندرکاران مورد توجه قرار گیرد.

افزون بر این، در اغلب دسته‌بندی‌های ارائه شده از مفهوم فضای کسب و کار نظیر آن چه توسط بانک جهانی، مجمع جهانی اقتصاد، بنیاد هریتیج و یا مجله اکونومیست منتشر می‌گردد، مؤلفه‌هایی مانند توسعه نهادی در جامعه محلی، فرهنگ جامعه محلی، سطح امنیت عمومی، عملکرد زیرنظام پژوهش و کیفیت آموزش‌های غیررسمی کمتر به چشم می‌خورد. حال آن که محتوای مفهومی طبقات یاد شده از جمله اصلی‌ترین دغدغه‌های مصاحبه‌شوندگان این پژوهش بوده و از متن نظرات ایشان استخراج شده است. در مقابل مواردی چون «سهولت ثبت کسب و کار» و «سهولت خروج از کسب و کار» که دو شاخص از ده شاخص معرفی شده توسط بانک جهانی برای ارزیابی فضای کسب و کارها محسوب می‌گردند، در ارتباط با بنگاه‌های تحت اختیار زنان روستایی منطقه پژوهش تا حد زیادی مبالغه‌آمیز و کم‌اولویت به نظر می‌آید. بدتر آن که سهم و وزن این دو شاخص برای فرایندهای ارزیابی نیز تعیین نشده است.

بر مبنای یافته‌های تحلیل سلسله مراتبی، نه ابرخانواده مفهومی برسازنده فضای کسب و کار زنان روستایی به ترتیب اهمیت و درجه تعیین‌کنندگی مناسب فضای مزبور، همراه با وزن‌های نهایی از دید مطلعان کلیدی عبارت بودند از: وضعیت بازارها (۰/۱۹۶)؛ استراتژی‌ها و سیاست‌های کلان حاکمیت (۰/۱۷۶)؛ قوانین و مقررات (۰/۱۶۷)؛ زیرساخت‌های فیزیکی و زیستی منطقه (۰/۱۵۹)؛ توسعه نهادی و تشکیلاتی (۰/۰۸۷)؛ سهولت رویه‌های اداری و اجرایی (۰/۰۷۳)؛ نظام مدیریت دانش (۰/۰۵۶)؛ فرهنگ جامعه (۰/۰۴۶)؛ و نظام قضایی، بازرسی و انتظامی (۰/۰۴۱). این درحالی است که متون نظری و اندک سوابق پژوهشی موجود نظیر موارد اشاره شده در بخش مقدمه همین نوشتار، اصلی‌ترین مؤلفه‌های اثرگذار بر وضعیت کسب و کارهای زنان روستایی را اغلب در ارتباط با عوامل فرهنگی، هنجارهای اجتماعی بازدارنده، ضعف مالی و عدم دسترسی مناسب به اعتبارات بانکی معرفی می‌نمایند. حال آن که بر اساس یافته‌های این پژوهش، عوامل یاد شده در مقایسه با مواردی چون ساختارها و پویایی‌های بازار؛ استراتژی‌ها و سیاست‌های کلان حاکمیت در حوزه‌هایی چون توسعه بخش خصوصی و کارآفرینی؛ مناسبیت قوانین و مقررات کسب و کار؛ وضعیت زیرساخت‌ها؛ و توسعه نهادی، از اهمیت نسبی و

میانگین‌های حسابی نظرات خبرگان در ارتباط با مقایسات زوجی ابرخانواده‌های مفهومی، بر اساس درجه اثرگذاری بر مناسبت فضای کسب و کار زنان روستایی در جدول (۳) آمده است. عدد مندرج در هر یک از خانه‌های ماتریس، اولویت ابرخانواده سطر را نسبت به ابرخانواده ستون متناظر با آن نشان می‌دهد.

در عین حال یافته‌های این پژوهش، موارد ذکر شده را تنها به‌عنوان دو نشانگر از طبقه سهولت رویه‌های اداری-اجرایی با اولویت وزنی مشخص و زیرمجموعه‌ای از ۷۵ نشانگر توسعه یافته نشان می‌دهد که در نوع خویش، مفهوم‌پردازی منطقی‌تری از فضای کسب و کار به‌نظر می‌رسد.

جدول ۳- میانگین‌های حسابی مقایسات زوجی ابرخانواده‌های مفهومی برساننده فضای کسب و کارهای زنان روستایی

عنوان ابرخانواده	سیاست‌ها استراتژی و	قوانین و مقررات	نظام قضایی، بازرسی	سهولت رویه- های اداری	زیرساخت‌های فیزیکی و زیستی	وضعیت بازارها	نظام مدیریت دانش	توسعه نهادی	فرهنگ جامعه
استراتژی و سیاست‌ها	۱	۱/۶۰۸	۴/۵۰۰	۳/۲۰۰	۰/۸۳۲	۰/۵۸۳	۳/۷۰۰	۱/۵۴۹	۳/۵۵۰
قوانین و مقررات	۰/۶۲۲	۱	۳/۳۰۰	۳/۴۰۰	۱/۴۳۳	۱/۱۵۰	۳/۶۶۶	۲/۱۳۳	۳/۴۵۰
نظام قضایی، بازرسی	۰/۲۲۲	۰/۳۰۳	۱	۰/۹۸۲	۰/۲۶۹	۰/۶۱۲	۰/۴۴۰	۰/۳۵۲	۰/۳۱۷
سهولت رویه‌های اداری	۰/۳۱۳	۰/۲۹۴	۱/۰۱۸	۱	۰/۳۵۷	۰/۲۸۹	۲/۸۰۰	۱/۳۴۱	۲/۴۵۰
زیرساخت‌های فیزیکی و زیستی	۱/۲۰۲	۰/۶۹۸	۳/۷۱۷	۲/۸۰۱	۱	۰/۶۰۷	۳/۱۰۰	۲/۱۸۳	۲/۷۸۳
وضعیت بازارها	۱/۷۱۵	۰/۸۷۰	۱/۶۳۴	۳/۴۶۰	۱/۶۴۷	۱	۴/۳۰۰	۲/۸۵۰	۳/۹۰۰
نظام مدیریت دانش	۰/۲۷۰	۰/۲۷۳	۲/۲۷۳	۰/۳۵۷	۰/۳۲۳	۰/۲۳۳	۱	۰/۷۸۲	۲/۳۰۰
توسعه نهادی	۰/۶۴۶	۰/۴۶۹	۲/۸۴۱	۰/۷۴۶	۰/۴۵۸	۰/۳۵۱	۱/۲۷۹	۱	۳/۲۰۰
فرهنگ جامعه	۰/۲۸۲	۰/۲۹۰	۳/۱۵۵	۰/۴۰۸	۰/۳۵۹	۰/۲۵۶	۰/۴۳۵	۰/۳۱۳	۱

منبع: یافته‌های فاز کمی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

زنان روستایی در مقایسه با انواع بنگاه‌های صنعتی و یا تحت کنترل مردان، از ماهیت، ترکیب و اولویت‌های متفاوتی برخوردار است. در نتیجه، امکان‌سنجی، ممیزی و تصمیم‌گیری برای توسعه این فضا صرفاً بر اساس شاخص‌های کلیشه‌ای و جهان‌شمول، اقدام سنجیده‌ای نخواهد بود. در مقابل، همان‌گونه که Sharifzadeh et al. (2009)؛ Hemmati Vineh et al. (2012)؛ Yaghoubi (2014)؛ Farani et al. (2014)؛ Galloway & Kapasi (2014)؛ و Ganle et al. (2015) نیز اشاره نموده‌اند، متغیرهای کلان دیگری نظیر عوامل آموزشی؛ خانوادگی، فرهنگی و شبکه‌های تعاملات حرفه‌ای هم در تحلیل این بخش

در حالی که کمک به توسعه بنگاه‌های کوچک-مقیاس از بهترین بدیل‌های مداخله‌گری حاکمیت در پیشبرد توسعه پایدار روستایی محسوب می‌گردد، بهبود فضای کسب و کار کلیدی‌ترین راهبرد این حوزه به‌شمار می‌رود. در این بین به‌نظر می‌رسد که مطالعه ماهیت و مفهوم اکوسیستم‌های اختصاصی کسب و کار در زیربخش‌های مختلف اقتصاد ایران مورد غفلت قرار گرفته است. در همین رابطه، یافته‌های پژوهش حاضر با تأیید اصلی‌ترین مفروضه پیش‌سازمان دهنده مسأله تحقیق، حکایت از آن داشت که فضای کسب و کارهای

موضوع در پیشبرد اهداف توسعه پایدار از یک سو، و نظر به تنگناهای موجود و محدودیت در دسترسی به منابع، پیشنهاد می‌گردد سیاست‌گذاران و تصمیم‌سازان نهادهای متولی، ملاک‌های قضاوت و به‌ویژه اولویت‌های وزنی بر ساخته را در فرایندهای ممیزی، برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌های معطوف به ارتقای وضعیت اشتغال و کسب و کارهای زنان روستایی با هدف دستیابی به بهره‌وری و ممانعت از دوباره‌کاری‌ها مورد توجه قرار دهند. باری، پر واضح است که اولویت‌های وزنی سازه‌های مفهومی حاصل از این تحقیق الزاماً به کسب و کارهای زنان روستایی سایر مناطق کشور قابل تعمیم نخواهند بود و لازم است به فراخور شرایط زمینه‌ای و مختصات بنگاه‌های مورد بررسی، به شکل اقتضایی اعتبارسنجی و در صورت نیاز تعدیل گردند.

بسیار حایز اهمیت می‌باشند. حال آن که برای مثال، در مؤلفه‌های ۱۰ گانه برساننده فضای کسب و کار که توسط بانک جهانی معرفی شده و در مقیاس وسیع غالباً مورد استناد و استفاده کشورها قرار می‌گیرد، به هیچ کدام از چهار عامل یاد شده در فوق اشاره‌ای نشده است. بر این اساس، می‌توان استدلال نمود که طبقات کلان ۹ گانه، ملاک‌های ۱۵ گانه، ۷۵ معیار قضاوت و از آن‌ها مهم‌تر اولویت‌های وزنی برآمده از این پژوهش زمینه‌محور که از متن نظرات خبرگان استخراج شده است، در مقایسه با دسته‌بندی‌های متعارف و جهان‌شمول برای تحلیل، بررسی و کمک به ارتقای فضای کسب و کارهای کوچک زنان روستایی، منطقی‌تر و سازگارتر خواهد بود. در همین رابطه، با توجه به ضرورت تلاش برای بهبود وضعیت اقتصادی-اجتماعی زنان روستایی و اولویت این

REFERENCES

1. Agahi, H., Mirakzadeh, A. & Taghi Beigi, M. (2012). Prioritization of Effective Factors in the Development of Household Jobs in West Islamabad. *Journal of Women and Society*. 3 (11), 181-202. In Farsi
2. Alimirzaei, E., Hoseini, S. M., Hejazi, Y. & Movahed Mohammadi, H. (2017). Indicators for Evaluating the Private Enterprises Providing Agricultural Extension and Advisory Services. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*. 48 (3), 491-505. In Farsi
3. Amiri, M., Zali, M. & Majd, M. (2009). Limitation on Emergent Businesses. *Journal of Entrepreneurship Development*. 2 (1), 81-102. In Farsi
4. Davari, A., Ramezanpor Nargesi, G., Afrasiabi, R. & Davari, E. (2018). Effect of Entrepreneurship and Business Environment Policies on Entrepreneurship Development. *Journal of Entrepreneurship Development*. 11 (2). 321-339. In Farsi
5. Elena, H., Sorina, M. & Rus, D. (2015). A predictive model of innovation in rural entrepreneurship. *Journal of Procedia Technology*. 19(3). 471-478.
6. -Evans, N., Lasen, M. & Tsey, K. (2015). *A Systematic Review of Rural Development Research: Characteristics, Design Quality and Engagement with Sustainability*. Springer-Briefs in Public Health, London.
7. -FAO. (2012). UN Launches New Program to Empower Rural Women and Girls. *Published Report by FAO*. Retrieved from <http://www.fao.org/news/story/en/item/158377/icode/>
8. -Freshwater, D. (2016). Economic Transformations: Understanding the Determinants of Rural Growth. In: Shucksmith, M., Brown, D. L. (Eds.), *Routledge International Handbook of Rural Studies*. Routledge, Abingdon, PP 99-107.
9. -Galloway, L. & Kapasi, I. (2014). Rural Home-based Businesses and Their Contribution to Rural Lives: An Exploratory Study. *Research Report*, HeriotWatt University, Edinburgh.
10. Ganle, J. K., Afriyie, K. & Segbefia, A. Y. (2015). Microcredit: Empowerment and Disempowerment of Rural Women in Ghana. *Journal of World Development*. 66(9), 335-345.
11. Gelard, P., Hosseiny, M. & Asgari, E. (2017). The Relationship between Social Networks and Performance of Women's Businesses: The Mediating Role of Entrepreneurial Alertness and Gender Discrimination. *Journal of Entrepreneurship Development*. 10 (2), 299-318. In Farsi
12. GFRAS. (2012). Building Knowledge Systems in Agriculture Five Key Areas for Mobilising the Potential of Extension and Advisory. *Global Forum for Rural Advisory Services*. Switzerland.
13. Ghasemi, M. & Javan, J. (2014). Clarification of the Relationship between Diversification of Economic Activities and Sustainable Rural Development Case Study: Mashhad Township. *Journal of Rural Research*. 5 (2), 237-466. In Farsi
14. Hall, A. & Clark, N. (2010). What Do Complex Adaptive Systems Look Like and What are the Implications for Innovation Policy? *Journal of International Development*. 22 (3), 308-324.

15. Hemmati Vineh, H., Abedi-Sarvestani, A., Abdollahzadeh, G. & Mahboubi, M. (2012). Home Employment and Obstacles of Women's Enterprises; A Study on Rural Women in Kermanshah County. *National Conference on Entrepreneurship and Management of Knowledge-based Enterprises*. Fall 2012, Mazandaran, Iran. In Farsi
16. Isenberg, D. (2011). *The Entrepreneurship Ecosystem Strategy as a New Paradigm for Economic Policy: Principles for Cultivating Entrepreneurship*. The Babson Entrepreneurship Ecosystem Project. Dublin Ireland.
17. Nagler, P. & Naude, W. (2017). Non-farm Entrepreneurship in Rural Sub-Saharan Africa: New Empirical Evidence. *Journal of Food Policy*. 67(10), 175-191.
18. Najafi, B. & Safa, L. (2014). Study of the Entrepreneurial Home-based Businesses and their Barriers and Challenges in Rural Areas. *Journal of Entrepreneurship in Agriculture*. 1 (2), 61-73. In Farsi
19. Ndiaye, N., Razak, L. A., Nagayev, R. & Ng, A. (2018). Demystifying Small and Medium Enterprises' (SMEs) Performance in Emerging and Developing Economies. *Borsa-Istanbul Review*, 18 (4), PP 269-281.
20. Onwurfor, E. U. & Enwelu, L. A. (2013). Rural Women Entrepreneurship in Agro-food Processing in Enugu State, Nigeria. *International Journal of Research in Applied, Natural and Social Sciences*. 1 (2). 108-121.
21. Phillipson, j., Tiwasinga, p., Gorton, m., Maioli, S., Newbery, R. & Turner, R. (2019). Shining a Spotlight on Small Rural Businesses: How Does Their Performance Compare with Urban? *Journal of Rural Studies*. 68(5), 230-239.
22. Raungpaka, V. & Savetpanuvong, P. (2017). Information Orientation of Small-scale Farmers' Community Enterprises in Northern Thailand. *Kasetsart Journal of Social Sciences*. 38(4), 196-203.
23. Rezaei, R. & Najafi, B. (2015). Barriers of Starting and Expanding Home-based Businesses in Rural Areas of Urmia County. *Journal of Entrepreneurship Development*. 8(3), 433-451. In Farsi
24. Rijkers, B. & Costa, R. (2012). Gender and Rural Non-farm Entrepreneurship. *Policy Research Working Paper 6066*. World Bank.
25. Saaty, T. L. (1980). *The Analytical Hierarchy Process, Planning, Priority, Resource Allocation*. RWS Publications, USA.
26. Samarakoon, S. & Parinduri, R. (2015). Does Education Empower Women? Evidence from Indonesia. *Journal of World Development*. 66(8), 428-442.
27. Serwicka, I. & Swinney, P. (2016). *Trading Places: Why Firms Locate where They Do*. Centre for Cities, London.
28. Sharifzadeh, A., Arabioun, A. & Abdollahzadeh, G. (2009). Identifying and Prioritizing the Support Needs of Agro-enterprises' Development in Golestan Province. *Journal of Entrepreneurship Development*, 3(10), 71-91. In Farsi
29. Shucksmith, M. & Brown, D. L. (2016). Framing Rural Studies in the Global North. In: Shucksmith, M., Brown, D. L. (Eds.), *Routledge International Handbook of Rural Studies*. Routledge, Abingdon, 1-27.
30. Stenholm, P., Acs, Z. & Wuebker, R. (2013). Exploring Country-level Institutional Arrangements on the Rate and Type of Entrepreneurial Activity. *Journal of Business Venturing*. 28(1), 176-193.
31. Swanson, B. E. (2010). *Changing Extension Paradigms within a Rapidly Changing Global Economy*. Rural Development News.
32. Vafaei, A. & Tarkarani, M. (2015). Investigating the Effect of the Type and Extent of Rural Women's Activities on the Level of Their Socio-economic Rights. *Journal of Women's Studies Sociological and Psychological*. 12 (4), 119-148. In Farsi
33. Varmazyari, H. & Imani, B. (2017). Analyzing Resilience of Rural Businesses in Malekan County. *Journal of Entrepreneurship Development*. 10 (1), 181-200. In Farsi
34. World Bank. (2011). *Agricultural Innovation Systems :An Investment Sourcebook*. Washington DC.
35. World Economic Forum. (2017). *The Global Competitiveness Report 2017-2018*. Retrieved July 15, 2019, from <http://www.weforum.org/reports>.
36. Yaghoubi Farani, A., Vahdat Moaddab, H. & Latifi, S. (2014). Identifying Inhibitions of Rural Women's Trend to Home Businesses (Case Study: Sardrod district, Razan county). *Journal of Women in Development and Politics*. 11 (4), 559-574. In Farsi